

НАЦИОНАЛЕН
ОСИГУРИТЕЛЕН
ИНСТИТУТ

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

ГОДИНА XIII, БРОЙ 3, 2014

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ:

Председател Весела Караиванова
Членове Антоанета Ганчева
Елина Чалъкова
Даниела Асенова
Теодора Нончева
Марин Калчев
Снежана Малакова

Редактор Петър Иванов
Коректор Маргарита Чешмеджиева
Предпечат Весела Петрова
ISSN 1311 9656

Адрес на редакцията: 1303 София, бул. "Ал. Стамболийски" № 62-64

Тел: 02 926 12 34

web: www.nssi.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

Законодателство

Красимира Атанасова - Лекарите ще подават по електронен път в НОИ данните от издадените от тях болнични листове от 1 януари 2015 г.....3

Анализи

Зоя Славова - Анализ на социално-осигурителните обезщетения и пенсии за жените и мъжете през 2013 г.6

Трудови злополуки

Сокол Силянов - Анализ на трудовите злополуки в България през 2012 г.....13

На фокус

Ивайло Дървеняшки - Териториално поделение на НОИ в гр. Русе – организация на дейността и постигнати резултати за първото шестмесечие на 2014 г.....17

Указания

Указание относно прилагането на Регламенти (ЕО) № 883/2004, (ЕО) № 987/2009 и (ЕС) № 1231/2010 спрямо граждани на трети страни, които не упражняват правото си на свободно движение в Европейския съюз22

Чужд опит

Признати постижения на социално-осигурителната администрация24

Мерки за стимулиране на социалното осигуряване на самостоятелно заетите лица27

НОИ

Нормативна уредба**ЛЕКАРИТЕ ЩЕ ПОДАВАТ ПО ЕЛЕКТРОНЕН ПЪТ
В НОИ ДАДНИТЕ ОТ ИЗДАДЕНИТЕ ОТ ТЯХ
БОЛНИЧНИ ЛИСТОВЕ ОТ 1 ЯНУАРИ 2015 Г.**

Красимира Атанасова – гл. юрисконсулт в дирекция „Правна“

В Държавен вестник, бр.67 от 12 август 2014 г., е обнародвано Постановление № 241 от 4 август 2014 г. на Министерския съвет за приемане на Наредба за реда за представяне в Националния осигурителен институт (НОИ) на данните от издадените болнични листове и решенията по обжалването им (НРПНОИДИБЛРО).

Как се стигна до това законодателно решение?

Наредбата е приета в изпълнение на Комплексна мярка № 74 „Подаване на сведения по електронен път“ от приетия от Министерския съвет План за действие за намаляване с 20 на сто на административната тежест от законодателство, което съдържа национални и транспонирани европейски изисквания за периода 2012-2014 г.

Проектът „Електронен регистър на болничните листове“ е идея, възникнала в НОИ и развивана вече няколко години. Крайната ѝ цел е да бъде реализирано подаването на данните за временната неработоспособност по електронен път.

За осъществяване на проекта до края на 2012 г. бяха реализирани няколко подготвителни етапа, с оглед създаване на възможността за преминаване към електронно изражение на болничния лист. С изменение в Наредба за медицинската експертиза и създаване на Инструкция № 1 за работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност (в сила от 1 юли 2011 г.) бе оптимизирана бланката на болничния лист. С изменения и допълнения в Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване (НИИПОПДОО) (в сила от 1 април 2012 г.) т.н. “работодателска” част от болничния лист бе отделена и обособена в отделно Приложение към него, което да може да се подава в електронен вид.

В чл. 33, ал. 5, т. 12 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) (в сила от 1 януари 2014 г.) е предвидено Националният осигурителен институт да създаде и поддържа електронен регистър на болничните листове и решенията по тяхното обжалване.

Съгласно разпоредбата на чл. 103а от Закона за здравето (ЗЗ), в сила от 1 декември 2014 г., органите на медицинската експертиза представят в НОИ данните, съдържащи се в издадените болнични листове, и решенията по обжалването им по ред, определен с акт на Министерския съвет.

Тези две разпоредби създадоха нормативно основание за последващи действия за реализация на проекта „Електронен болничен лист“ – приемане на подзаконова нормативна уредба и разработване на програмни продукти, необходими за създаването и поддържането на електронния регистър. Проектът на НРПНОИДИБЛРО бе предложен от междуведомствена работна група с участието на експерти от НОИ, Министерство на здравеопазването, Министерство на труда и социалната политика, НЗОК, НЕЛК, както и представители на Българския лекарски съюз.

Ефекти от подаването на данните от актовете на медицинската експертиза в НОИ по електронен път

В резултат от електронното представяне в НОИ на данните от издадените болнични листове, информацията, необходима за изчисляване на паричните обезщетения, ще се получава в скъсени срокове, при това преминала през формален и логически контрол, заложен в използвания софтуер. По този начин ще бъдат скъсени и сроковете за изплащане на обезщетенията на осигурените лица и ще се намали съществено броят на върнатите за корекция болнични листове. Ще отпаднат и разходите за отпечатване и разпространяване на бланките на болничните листове. Съществено ще се намалят и административните разходи на териториалните поделения на НОИ по приемане и въвеждане на информацията, като капацитетът на служителите ще може да бъде пренасочен от този вид дейност към осъществяване на контрол и ускоряване на процеса по изплащане на обезщетенията.

За работодателите/осигурителите ще отпадне необходимостта от посещение на място в териториалните поделения на НОИ за представяне на болничните листове на осигурените от тях

лица, което е предпоставка да се осъществи и последният етап от „електронизацията“ на процеса – представяне на всички необходими документи за изплащане на обезщетенията от работодателите/осигурителите по електронен път, т. е. постигане реалното намаляване на административната тежест върху тях.

Представянето по електронен път в НОИ на данните от издадените болнични листове ще спести на органите на медицинската експертиза разходите за получаване на бланки болнични листове, ще им позволи да използват заложените в програмните продукти контроли, като по този начин се сведат до минимум грешките при въвеждане на информацията, а оттам - корекциите и случаите на обжалване на болнични листове. Органите на медицинската експертиза ще имат достъп в реално време до информацията, съдържаща се в електронния регистър на болничните листове.

Процесът на електронно подаване на данните

От 1 януари 2015 г. подаването и достъпът до данните, съдържащи се в издадените болнични листове и решенията по обжалването им, с изключение на данните, съдържащи се в експертните решения на териториалните експертни лекарски комисии (ТЕЛК) и Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК), ще се извършват по електронен път, чрез интернет услуги, предоставяни от НОИ.

Програмният продукт за реализиране на електронното подаване на данните от издадените болнични листове и решенията по обжалването им се разработва от НОИ и ще бъде предоставен за безплатно ползване на интернет страницата на института.

На лекарите ще бъде осигурена и възможността използваният от тях до този момент медицински софтуер (предимно за контакт с НЗОК) да бъде допълнен с нови функционалности, така че да може да се ползва и за подаване на данните от болничните листове към НОИ, вместо да използват безплатния софтуер, предоставен от института. В тази връзка, разработчиците на медицински софтуер ще могат да направят свои версии на програмни продукти и да ги тестват в координация и сътрудничество с ИТ-специалистите на НОИ, тъй като те трябва да отговарят на функционалните изисквания, структурата и формата на данните, утвърдени със заповед на управителя на НОИ и публикувани на интернет страницата на института.

От 1 януари 2015 г. данните, съдържащи се в издадените болнични листове, ще се представят в НОИ от:

- лекуващите лекари/лекари по дентална

медици-на – лично или чрез лечебните заведения, в които осъществяват дейността си;

- лекарските консултативни комисии (ЛКК) – чрез лечебните заведения, към които са създадени.

От началото на следващата година данните, съдържащи се в решенията по обжалването на болничните листове, ще се подават в НОИ от:

- ЛКК – чрез лечебните заведения, към които са създадени;
- ТЕЛК – чрез регионалните картотеки на ме-дицинските експертизи;
- НЕЛК – по реда на Правилника за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи.

Данните ще постъпват в Електронния регистър на болничните листове и решенията по обжалването им (ЕРБЛРО) в момента на издаването на болничния лист и само в случай, че липсва интернет свързаност лекарите ще имат ангажимент да ги подадат в 7-дневен срок от издаването на съответния болничен лист, отново по електронен път, използвайки специализирания софтуер.

За представяне на данните от издадените болнични листове и за получаване на достъп до данните в ЕРБЛРО лекарите/лекарите по дентална медицина и лечебните заведения ще трябва да се регистрират като потребители на електронни услуги, като регистрацията ще се извършва онлайн, чрез уеб приложение, достъпно през интернет страницата на НОИ.

На практика, при издаване на болничен лист за временна неработоспособност, лекарят ще въвежда данните съгласно Приложение № 3 от НРПНОИДИБЛРО, като използва съответния програмен продукт, предоставен от НОИ или разработен от разработчик на медицински софтуер по утвърдени от управителя на НОИ функционални изисквания. Тези данни няма да се различават от тези, съдържащи се в използваните в момента хартиени болнични листове. Те ще преминават през формален и логически контрол, заложен като функционалност в софтуера, и ще се съхраняват. Едва след това ще е възможно отпечатването на болничния лист, който (както и досега) след подписване и подпечатване ще се връчва на лицето, за да бъде представен на работодателя като оправдание за отсъствие от работа.

След постъпване на данните в ЕРБЛРО, автоматично ще се генерира справка за приетите данни и списък с несъответствията по образец, съгласно Приложение № 5 от НРПНОИДИБЛРО, ако, разбира се, бъдат открити такива. Справката

ще се изпраща в момента на представяне на данните, както и на електронния адрес, съдържащ се в сертификата за квалифициран електронен подпис на регистрирания потребител, представил данните.

С оглед предотвратяване на злоупотреби, софтуерът няма да допуска извършването на корекции по вече съхранени данни. Така че, ако лекарят иска да анулира или коригира издаден болничен лист, ще трябва да се анулират съхранените вече данни, независимо от това дали те са постъпили в регистъра или не, след което да се издаде нов болничен лист по описания по-горе ред.

Данните от всеки болничен лист ще се представят и съхраняват в ЕРБЛРО под уникален номер, който ще се генерира автоматично от регистъра и ще се предоставя от НОИ на лечебните заведения. Всяко лечебно заведение ще може по всяко време да иска неограничен брой уникални номера за осъществяващите дейност в него лекари/лекари по дентална медицина и ЛКК, като (освен в съответното ТП на НОИ) искането ще може да се подава и онлайн - чрез уеб приложение, достъпно през интернет страницата на института.

Предвидено е данните от болничните листове и решенията на ЛКК по повод на обжалвани болнични листове да се съхраняват при лекарите/

лекарите по дентална медицина и ЛКК, които са ги издали, за срок от 10 години, считано от 1 януари на годината, следваща годината, в която са издадени.

Гратисен период за представяне на болничните на хартиен носител

В § 1 от Преходните и заключителните разпоредби на Наредбата е предвиден гратисен период до 30 юни 2015 г. включително, в който вторите екземпляри на издадени на хартиен носител болнични листове могат да се представят в съответното териториално поделение на НОИ от лекарите/лекарите по дентална медицина, които са ги издали, от лечебните заведения, в които те осъществяват дейност или от упълномощени от тях лица. Срокът за представяне на хартиените екземпляри на болничните листове е 14 дни от издаването им. Този ред за представяне на данните от издадените болнични листове ще се прилага в случаи на липса на интернет връзка, но при всички положения ще трябва да се използва предоставеният от НОИ софтуер или друг, отговарящ на съответните функционални характеристики.

В гратисния период данните от издадените болнични листове ще могат да се представят в съответното ТП на НОИ и на електронен носител

АНАЛИЗ НА СОЦИАЛНО-ОСИГУРИТЕЛНИТЕ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПЕНСИИ ПРИ ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ ЗА 2013 Г.

Зоя Славова – началник-отдел “Анализ и управление на риска”

Социалното осигуряване предоставя финансова защита на лицата, засегнати от социалните рискове болест, трудова злополука, инвалидност, старост, безработица и др. Социално-осигурителните обезщетения са предназначени да компенсират загубата на доход от труд поради настъпването на даден риск или да покрият допълнителни разходи за осигуреното лице, предизвикани от друг риск. Осигурителните права на лицата финансово се обезпечават чрез натрупаните средства от законоустановени осигурителни вноски във фондовете на ДОО.

Обезщетения за временна неработоспособност

Броят на лицата с начислени парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване (общо заболяване, гледане на болен член от семейството, карантина, нетрудови злополуки и др.) за 2013 г. е **1 614 799** (при 1 434 158 за 2012 г.). Делът на жените (980 323 лица или 60,7% от общия брой) е по-голям отколкото на мъжете (634 476 лица или 39,3% от общия брой). Преобладаващият брой жени сред ползващите този вид обезщетение е следствие от факта, че традиционно представителите на “нежния пол” ползват болнични при гледане на болни деца и членове на семейството. От общия брой на жените, получили обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване, 13,4% са го ползвали за гледане на болен член от семейството, докато при мъжете този показател е със значително по-ниска стойност – 1,8%.

Средното начислено обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване (общо заболяване, гледане на болен член от семейството, карантина, нетрудови злополуки и др.) през 2013 г. е **150,72 лв.**, докато за 2012 г. то е 144,64 лв.

Осезаема е разликата по пол в размера на средните обезщетения. Отношението на средното

обезщетение на жените към общото средно обезщетение е 91,8% (138,32 лв.), докато при мъжете е 112,7% (169,89 лв.).

Броят на начислените **парични обезщетения за бременност и раждане** за 2013 г. е **670 528**, като е отчетено увеличение с 0,7% спрямо броя им през 2012 г. (666 057). **Средното обезщетение за бременност и раждане за 2013 г. е 394,09 лв.**, като се е увеличило с 5,97 лв. спрямо предходната година, когато е било 388,12 лв.

Структурата на обезщетенията за “бременност и раждане” по пол се характеризира с пълна доминация на жените (96,5%) и незначителен дял на мъжете (3,5%). След нормативните промени в духа на насърчаване равнопоставеността на половете, делът на мъжете, ползващи обезщетение в предвидените от закона случаи, е нараснал от 0,1% през 2008 г. до 3,5% през 2013 г.

Забелязва се намаляване с 5,3% на из-платените парични обезщетенията за отглеждане на малко дете, които за 2012 г. са 525 934 бр., а за 2013 г. – 498 244 бр. Тъй като обезщетението за отглеждане на малко дете следва обезщетението за бременност и раждане, то по-малкият брой на последните през 2012 г. води и до по-малък брой на обезщетенията за отглеждане на малко дете през 2013 г.

От получаващите обезщетения за отглеждане на малко дете **до навършване на двегодишна възраст** относителният дял на жените (98,8%) също изцяло доминира спрямо този на мъжете (1,2%).

Броят на лицата с начислени обезщетения за трудова злополука или професионална болест през 2013 г. е 13 203, от които 4 492 (34,0%) са жени, 8 711 (66,0%) - мъже.

За 2013 г. са начислени 20 772 бр. парични обезщетения за трудова злополука или професионална болест за 206 540 болнични дни и със среднодневен размер от 30,35 лв. От начислените обезщетения 13 758 са на мъже, за 137 747 болнични дни и със среднодневен размер

от 31,12 лв. Значително по-нисък е броят на обезщетенията за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест на жени – 7 014 бр., за 68 793 болнични дни, със среднодневен размер от 28,83 лв.

Обезщетения за безработица

През 2013 г. средногодишният брой на осигурените лица за фонд “Безработица” е 2 322 316 души (1 145 240 мъже и 1 176 076 жени). По данни на Агенцията по заетостта средногодишно са регистрирани 371 381 безработни лица. Делът на безработните жени (54,1%) е по-висок отколкото на безработните мъже (45,9%).

Регистрираните безработни лица с право на парично обезщетение за безработица (ПОБ) за 2013 г. са средно 116 525 души, или 31,4% от общо регистрираните безработни. Безработните с право на ПОБ са намалели с 1,0% спрямо 2012 г., когато са били 117 688 бр.

От получаващите ПОБ 53,5% (62 329 бр.) са жени, а 46,5% (54 196 бр.) – мъже. Относителните дялове на жените и мъжете са се запазили близо до нивата от предходната година.

Средногодишният брой на лицата с изплатено обезщетение за дълготрайна безработица (ОДБ) за 2013 г. е 101 души, или 0,1% от общо регистрираните с право на ПОБ. Отново жените са с много по-висок относителен дял (72,3%) спрямо този на мъжете (27,7%).

Средният размер на паричното обезщетение за безработица през 2013 г. е 266,72 лв. Той е с 3,6% по-висок спрямо нивото му през 2012 г. Продължава да съществува значителна разлика в средния размер на обезщетението между двата пола. Мъжете са получавали средномесечно 285,58 лв., а жените – 248,60 лв.

Разпределението по групи месечни размери на паричните обезщетения показва, че средно през годината най-много са регистрираните безработни с размер на паричното обезщетение от 150 до 200 лв. Те са 31 676 души или 27,2% от всички регистрирани с право на обезщетение през 2013 г. От тях 57,8% са жени.

Средномесечно през 2013 г. новорегистрираните безработни с право на обезщетение са 18 269. Увеличението е с 4,0% спрямо 2012 г., когато са били 17 572. Средно за годината делът на жените е бил 52,7% (9 624), а на мъжете е 47,3%, или 8 645 души.

Средно за годината са прекратени обезщетенията на 18 333 безработни лица. От тях 46,6% са

мъже, а 53,4% – жени.

Дългосрочни обезщетения (пенсии)

В разпределението по пол в съвкупността от 2 186 570 пенсионера към 31 декември 2013 г. отново се забелязва превес на жените. Съотношението между двата пола в броя на пенсионерите е 58,0% жени и 42,0% мъже, което в реални числа е 1 268 602 жени към 917 968 мъже. С лични пенсии са 1 171 665 жени (56,7%) и 893 186 мъже (43,3%).

При получаващите наследствени пенсии делът на жените (79,6%) е значително по-голям от този на мъжете (20,4%), което се дължи на по-високата продължителност на живота при жените и по-ниската им пенсионна възраст.

При пенсионерите, получаващи пенсии от фонд “Пенсии” (за осигурителен стаж и възраст и за инвалидност поради общо заболяване), чийто общ брой е 2 118 565, жените са 1 237 744 (58,4%), а мъжете – 880 821 (41,6%).

Към 31 декември 2013 г. пенсионерите, които получават лични пенсии за осигурителен стаж и възраст (ОСВ) по чл. 68 КСО, са 1 543 759 бр. (в т.ч. лични пенсии за ОСВ по отменени закони). Делът на жените, получаващи този вид пенсии, е 60,7% (936 588 бр.), а на мъжете – 39,3% (607 171 бр.). При получаващите лични пенсии за ОСВ по чл. 69 КСО (военнослужещи, офицери, сержанти и др. на специален режим на пенсиониране) едва 2 307 бр. или 2,6% са жени, а 85 851 бр. или 97,4% мъже.

Към 31 декември 2013 г. общият брой на пенсионерите с лични пенсии за инвалидност, поради общо заболяване, е 370 974 (в т.ч. и такива по отменени закони). Делът на жените (55,7%), е по-голям от този на мъжете (44,3%).

Относително малка е разликата в броя на пенсионерите по пол при лицата, които получават повече от една пенсия и първата им е поради трудова злополука и професионална болест. От 10 691 пенсионери, жените са 5 510 (51,5%), а мъжете 5 181 (48,5%). При пенсионерите с лични пенсии за трудова злополука и професионална болест (ТЗПБ) обаче делът на мъжете е 69,3%, а на жените – 30,7%. Това съотношение се дължи на факта, че в секторите, където са повечето трудови злополуки и професионални заболявания, работят предимно мъже. Обратно е съотношението при наследствените пенсии за ТЗПБ, където съотношението жени и мъже е “в полза” на жените. Те преобладават значително с дял от 89,3%, докато мъжете са 10,7%. Очевидно е, че мъжете стават

много по-често жертва на трудови злополуки и професионални заболявания. Налага се изводът, че мъжете работят при по-тежки и нездравословни условия на труд, по-потърпевши са от неспазването на условията за безопасност при работа, претърпяват повече трудови злополуки и професионални заболявания, по-често получават лични пенсии за ТЗПБ и много по-често тези пенсии преминават в наследствени и биват получавани от жени. Когато тези пенсии преминават в наследствени и могат да се изплащат с друг вид пенсия, те стават водещи или първи пенсии, тъй като са в по-големи размери. Ето защо в тази съвкупност броят на жените и мъжете е приблизително равен.

Пенсионерите, получаващи пенсии от фонд "Пенсии, несвързани с трудова дейност", са общо 57 314. Делът на жените при тях е 44,2%, а на мъжете – 55,8%. В съвкупността мъжете са повече от жените поради спецификата на много от нетрудовите пенсии (военна инвалидност, гражданска инвалидност, особени заслуги и т.н.), при които правоимащите са предимно мъже.

В разпределението на пенсионерите по възрастови групи най-голям дял заемат пенсионерите на възраст между 65 и 69 години. Техният дял е 21,0%, а общият им брой – 459 543. Най-много мъже и най-много жени има във възрастовата група от 65 до 69 години (21,6% за мъжете и 20,6% за жените).

От получаващите лична пенсия най-многобройна е групата на пенсионерите на възраст между 65 и 69 г. (21,8%). От гледна точка на пола най-много мъже (22,1%) и най-много жени (21,5%) има в същата възрастова група.

При получаващите наследствена пенсия най-многобройна е възрастовата група на лицата до 44-годишна възраст – 36 202 (29,7%), като преобладаващата част от мъжете също попадат в тази група (71,8%). Най-многобройната група при жените, получаващи наследствени пенсии, е при 60-64-годишните – 24,3%.

Броят на пенсионерите с новоотпуснати първи пенсии през 2013 г. е 81 301, от които 71 531 лични и 9 770 наследствени. В общия брой на пенсионерите с новоотпуснати пенсии най-много са пенсионерите на възраст 60-64 г. (37,5%). В тази възрастова група попадат най-голям брой както от мъжете, така и от жените – съответно 33,6% и 41,8%.

При пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии най-много са във възрастовата група от 60 до 64 години – 39,9%. Тук с новоотпуснати лични

пенсии са както най-много от жените (46,1%), така и най-много от мъжете (34,6%).

В структурата на пенсионерите с новоотпуснати наследствени пенсии най-голям дял заемат лицата на възраст до 44 години (43,8%). В тази възрастова група попадат най-много от мъжете – 69,8%, а при жените най-голяма е групата на лицата от 55 до 59-годишна възраст – 43%.

1. Средна възраст на пенсионерите

Върху средната възраст на пенсионерите влияние оказват редица фактори като: средната продължителност на живота в страната, средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии, нормативно определената възраст за придобиване право на пенсия, референтния период на осигурително участие преди пенсиониране в масовия случай и при облекчени изисквания и др.

През 2013 г. нормативно определената възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за мъжете е 63 години и 8 месеца, а за жените – 60 години и 8 месеца при пълен осигурителен стаж.

Средната възраст на пенсионерите с лични пенсии към 31 декември 2013 г. е 69 години. На мъжете пенсионери средната възраст е 67,7 години, а на жените – 70,0. Или разликата е средно с 2,3 години повече за жените, което се дължи основно на по-голямата средна продължителност на живота при тях.

Средната възраст на пенсионерите, получаващи лични пенсии за осигурителен стаж и възраст, е 72,1 години, като при мъжете е 71,2, а при жените – 72,8. От тях пенсионираните по чл. 68, ал. 1-3 КСО са на средна възраст от 72,6 години. За мъжете тя е 72,3, а за жените – 72,7 години. За пенсионерите по чл. 69 КСО средната възраст е 63,8 години за всички или съответно 63,8 години за мъжете и 64,8 години за жените.

Средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии е 56,2 години. Мъжете са се пенсионирали средно на 56,6 години, а жените – на 55,7. Тук се включват пенсионерите, получаващи всички видове пенсии. При новоотпуснатите наследствени пенсии за ОСВ средната възраст на пенсионерите е 55,9 години, като за жените и мъжете тя е съответно 58,0 и 43,7 години.

Възрастта, на която са се пенсионирали лицата с лична пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 КСО през 2013 г., е средно 61,6 години (мъжете на 62,1 години, а жените на 61,1 години).

Средната възраст на получаващите лична пенсия за инвалидност поради общо заболяване през 2013 г. е 59,1 години. В разпределението по пол средната възраст на жените е 60,0 години, което е средно с 2,1 години повече спрямо тази на мъжете – 57,9 години.

Сравнително по-ниска е средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии за инвалидност поради ТЗПБ. Към 31 декември 2013 г. тя е 47,6 години. Мъжете са се пенсионирали средно на 46,9 години, а жените – на 50,2 години. Възрастта на пенсионерите, получаващи наследствени пенсии от този вид, е средно 40,5 години. При жените е 47,5 години, а при мъжете – 20,5 години.

2. Среден индивидуален коефициент

Средният индивидуален коефициент (СИК) на пенсионер за личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст (състояние към 31 декември 2013 г.) е 1,310, като при мъжете е 1,584, а при жените – 1,107. Общо, при новоотпуснатите пенсии, средният индивидуален коефициент е по-нисък – 1,233. За жените е по-нисък от средния (1,094), а за мъжете – по-висок от средния (1,354).

С индивидуален коефициент до 1 са 33,9% (551 990) от общия брой лични първи пенсии за ОСВ. От тях 21,2% (116 996) се получават от мъже, а 78,8% (434 994) – от жени.

С коефициент от 1 до 2 са 53,9% или 877 380 пенсии. От тях мъжете са 48,7% (427 011), а жените – 51,3% (450 369). Тук съотношението между мъжете и жените е много близко, макар и с лек превес на жените.

Получаваните пенсии с индивидуален коефициент от 2 до 3 са 9,2% (149 278) от личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст. Получаваните от мъже са 115 079 (77,1%), а от жени – 34 199 (22,9%).

С коефициент от 3 до 4 са 1,7% (28 276) от пенсиите. От тях мъжете са 79,7% (22 539), а жените – 20,3% (5 737).

С коефициент над 4 са 0,3% (5 532) от получаваните лични пенсии за ОСВ. От тях 78,8% (4 361) се изплащат на мъже и 21,2% (1 171) на жени.

Без индивидуален коефициент (отпуснати в минимален размер) са 1,0% (15 737) от получаваните лични пенсии за ОСВ. От тях 44,0% (6 930) са мъжете и 56,0% (8 807) са жените. Тук жените отново са забележимо повече.

Както се вижда, с високи индивидуални коефициенти (над 2, 3 и 4), зад които стоят респективно високи работни заплати или висок осигурителен доход, с по-голям дял от около 80% са мъжете. Много по-малкият дял на жените с високи индивидуални коефициенти е между 20,3% и приблизително 22,9%. Същевременно почти 80% от най-ниските индивидуални коефициенти със стойност до 1 са на жени. Сравнението само по себе си говори за нивото на равнопоставеност или неравнопоставеност на половете, измерено през легалното заплащане и реалния осигурителен доход, рефлектиращи пряко в индивидуалния пенсионерски коефициент. Заплащането от своя страна зависи и от вида на изпълнителните дейности, в които са били заети.

По категории труд СИК на личните първи пенсии за ОСВ към 31 декември 2013 г. е както следва:

- общо за работилите при условията на първа категория труд индивидуалният коефициент е 1,760. При мъжете той е 1,840, а при жените – 1,555. За новоотпуснатите пенсии пък е 1,472 (1,300 за мъжете и 1,509 за жените);
- за втора категория труд общо СИК е 1,441 (мъже – 1,566, жени – 1,260). При новоотпуснатите пенсии той е 1,564 (мъже – 1,757, жени – 1,456);
- за работилите при най-масовата трета категория труд средният индивидуален коефициент е 1,165 (1,466 – мъже и 1,081 – жени). При новоотпуснатите пенсии е 1,177 (мъже – 1,382, жени – 1,099);
- средният индивидуален коефициент на личните първи пенсии за инвалидност поради общо заболяване е 0,952 (мъже – 1,065 и жени – 0,861). СИК на новоотпуснатите лични първи пенсии от този вид 0,963 (мъже – 1,057 и жени – 0,857);
- на пенсионерите с лични пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест СИК е 1,142 (мъже – 1,231 и жени – 0,937). За новоотпуснатите лични първи пенсии от този вид е 1,210 (мъже – 1,253 и жени – 0,865).

Сравнението на данните за индивидуалните коефициенти на пенсионерите по признака “пол” показва неравнопоставеност на жените и мъжете, измерена през легалното заплащане и действителния осигурителен доход, рефлектиращи пряко върху индивидуалния коефициент на пенсионера. От своя страна заплащането зависи от множество

фактори, като основните са:

- видът на изпълняваните дейности, в които са били заети жените и мъжете преди пенсионирането;
- времето, прекарано в безработица;
- времето, отдадено на зависими от грижи членове на семейството.

Запазва се тенденцията индивидуалните коефициенти на мъжете да са по-високи от тези на жените. Това се дължи на факта, че мъжете имат по-висок осигурителен доход от жените, защото работят предимно в по-тежки условия при първа и при втора категория труд или в икономически дейности с по-високо заплащане на труда, по-често заемат ръководни длъжности в стопанския сектор или в институциите и органите за управление на държавата, получават по-високо заплащане в сравнение с жените, не отсъстват от работа поради грижи за членове на семейството, стереотипно считано за задължение на жените.

3. Среден осигурителен стаж

Средният осигурителен стаж, превърнат към трета категория труд, към 31 декември 2013 г. при личните първи пенсии за ОСВ е 37,3 години, а при новоотпуснатите – 38,1 години. За мъжете е 43,2 като при новоотпуснатите намалява до 40,0 години. За жените е 32,9, а при новоотпуснатите – 35,9 години. Действителният стаж при личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст е 33,4 години (мъже – 35,9; жени – 31,6). При новоотпуснатите пенсии действителният стаж е 34,6 години (мъже – 34,7; жени – 34,5).

Средният действителен осигурителен стаж на пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ по чл. 68 КСО е 33,5 години, а превърнатият – 36,7 години. За мъжете действителният стаж е 36,4 години, а превърнатият – 42,6 години. При жените средният осигурителен стаж е по-нисък отколкото при мъжете и разликата между действителния и превърнатия е значително по-малка, като стойностите са съответно 31,6 и 32,9 години. При новоотпуснатите пенсии действителният стаж е 34,8 години, а превърнатият – 37,7 години.

Средният осигурителен стаж на пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ по чл. 69 КСО е 32,0 години действителен и 47,8 години превърнат. Значително по-голяма е разликата между действителния и превърнатия стаж на тази категория пенсионери отколкото на лицата, пенсионирали

се по чл. 68 КСО. Сравнително малка е разликата между действителния осигурителен стаж на мъжете и жените (съответно 32,0 и 30,0 години), като по-ниската стойност отново е при дамите. При мъжете превърнатият стаж е 47,9 години, а при жените – 44,1 години. Разликата между действителния (30,7 години) и превърнатия стаж (48,3 години) при новоотпуснатите пенсии е 17,6 години.

При пенсиите за инвалидност поради общо заболяване към 31 декември 2013 г. действително положеният осигурителен стаж е средно 22,0 години, а признатият по чл. 75, ал. 2 КСО – 12,6 години. И за мъжете и за жените действителният стаж е 22,0 години, а признатият – съответно 14,7 и 10,9 години. При новоотпуснатите пенсии тези величини са доста по-ниски. Действителният среден осигурителен стаж е 18,3 години, а признатият – 12,5 години, като при мъжете съотношението е 18,4 към 12,6, а при жените – 18,2 към 12,5.

Данните сочат, че при всички случаи жените имат средно по-ниска продължителност на осигурителния стаж. Това се дължи най-вече на по-ниската законова възраст за пенсиониране, почестите отсъствия от пазара на труда поради грижа за зависими членове на домакинството, по-често засягащата ги безработица и др.

4. Средни размери на личните пенсии за трудова дейност по пол

Средногодишният месечен размер на изплащаната пенсия на пенсионер за 2013 г. е 293,96 лв. Средногодишният месечен размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст (чл. 68 и чл. 69 КСО) е 319,79 лв.

При пенсионерите с лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст (чл. 68 и чл. 69 КСО) общият средномесечен основен размер на пенсията към 31 декември 2013 г. е 291,31 лв. При разпределението по пол се запазва тенденцията средният основен месечен размер на пенсията при мъжете (385,19 лв.) да е значително по-голям от този на жените (221,80 лв.). Тъй като в размера на пенсиите се отразяват по-ниските трудови и съответно осигурителни доходи на жените, по-ниските им индивидуални коефициенти, както и по-ниския среден осигурителен стаж в сравнение с тези на мъжете, среднестатистически жените получават по-ниски пенсии.

Общият основен средномесечен размер на пенсиите на лицата, пенсионирали се по чл. 68 КСО, е 279,21 лв. Пенсии на мъжете средномесечно са 367,82 лв., а на жените – 221,40 лв. Така жените

вземат средно със 146,42 лв. по-малко от мъжете.

Разликата в основните средномесечни размери на пенсиите на жените и мъжете пенсионери – бивши военнослужещи и приравнени към тях (чл. 69 КСО) и през 2013 г. е сравнително малка (5,0%). Мъжете получават лични първи пенсии в размер на 507,51 лв., а жените – 482,22 лв. Това се дължи на факта, че нормативните изисквания за придобиване право на този вид пенсия са еднакви за двата пола и съответно във формулата за изчисляване размера на пенсията участва почти еднакъв осигурителен стаж, с леко предимство за мъжете при превръщането му в трета категория труд. Допълнително влияние върху минималната разлика между размерите на този вид пенсия при двата пола оказва и минималната разлика в средните индивидуални коефициенти (1,983 за мъжете и 1,963 за жените). Общият основен средномесечен размер на пенсиите по чл. 69 КСО за двата пола (506,85 лв.) надвишава значително средния размер на пенсиите на лицата, придобили право на най-масовата пенсия по чл. 68 КСО (279,21 лв.). Това означава разлика средно от 227,64 лв. в полза на лицата от силовите ведомства, в сравнение със средната пенсия за ОСВ на лицата, пенсионирали се по чл. 68 КСО.

Пенсионерите с лични първи пенсии за инвалидност поради общо заболяване имат среден основен месечен размер на пенсията от 204,72 лв. И тук разликата в размера на пенсията между двата пола е в полза на мъжете. Мъжете получават 227,23 лв. или с 40,40 лв. повече от жените (186,83 лв.). Голяма е разликата в средните основни месечни размери на пенсиите на военнослужещите и приравнените на тях (270,60 лв.) и на останалите трудови пенсии за инвалидност поради общо заболяване (204,82 лв.). Военнослужещите получават средно с 65,78 лв. по-висока пенсия за инвалидност.

Разпределението по пол на пенсионерите с лични първи пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест (ТЗПБ) показва, че средномесечният основен размер на пенсията при мъжете е 224,55 лв., а при жените – 178,93 лв. Общият среден основен размер на пенсията за ТЗПБ е 210,72 лв., което е средно с по 6,00 лв. повече спрямо другия вид пенсия за инвалидност – поради общо заболяване (204,72 лв.), но със 80,59 лв. по-малко спрямо пенсията за осигурителен стаж и възраст (291,31 лв.).

5. Средни размери на личните пенсии за

трудова дейност по възрастови групи и пол

Към 31 декември 2013 г. личните първи пенсии за ОСВ за всички възрастови групи са със среден основен месечен размер от 291,31 лв. Според разпределението по пол и възраст мъжете, попадащи във възрастовата група 40-44 години, както и тези до 40 години, са с най-висок среден основен месечен размер на пенсията – съответно 650,76 лв. и 638,11 лв. При жените със значително по-висок от средния размер на пенсията са групите на 50-54-годишните (446,26 лв.) и 45-49-годишните (434,35 лв.). Най-нисък среден размер на пенсията за мъжете и жените се наблюдава при най-възрастните – над 95-годишните (съответно 280,50 лв. и 156,75 лв.).

С най-висок среден основен месечен размер при личните първи пенсии за инвалидност поради общо заболяване при мъжете са тези от възрастовата група на 85-89-годишните (286,32 лв.), докато при жените тя е при 55-59-годишните (203,06 лв.). С най-нисък среден размер на пенсията при мъжете и жените е групата на лицата до 20 години (съответно 144,81 лв. и 147,23 лв.).

С най-висок среден основен месечен размер при личните първи пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест при мъжете е групата на 90-94-годишните (241,16 лв.), докато за жените това се наблюдава при 60-64-годишните (186,70 лв.). С най-нисък размер на пенсията са мъжете и жените в групата на лицата над 95 години. Средните размери при тях са съответно 156,11 лв. и 153,81 лв.

6. Средна продължителност на получаване на пенсиите по пол

Средната продължителност за получаване на една лична пенсия се определя от данните за броя на прекратените лични пенсии поради смърт за отчетната година и от информацията за годината, през която са били отпуснати тези пенсии, т.е. продължителността за получаване на даден вид пенсия.

Действителните разходи за пенсии зависят не само от нивото на изплащаните пенсии, но и от периода на тяхното изплащане, който от своя страна зависи от възрастта за пенсиониране и средната продължителност на живот.

През 2013 г. средната продължителност на получаване на една пенсия е 20,9 години. Запазва се тенденцията продължителността на получаване на пенсия при жените да е по-висока от тази при мъжете. Жените получават пенсия средно

23,9 години, а мъжете – с 5,8 години по-кратко.

Средната продължителност на получаване на личните пенсии за ОСВ е общо 22,5 години. При жените тя е 25,4, а при мъжете 19,7 години. Работещите при условията на първа категория труд получават пенсия средно 25,6 години (жени – 25,3 години, мъже – 25,6 години), на втора – 21,4 години (жени – 22,5 години, мъже – 21,2 години), а на трета – 24,8 години (жени – 26,3 години, мъже – 21,9 години).

При пенсиите за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест стойността на показателя е 32,7 години. Поради специфичните законови условия за правото на получаване на този вид пенсия, средно тя се получава много по-дълго време в сравнение с пенсията за инвалидност поради общо заболяване. Мъжете я получават средно 31,8 години, а жените – 34,3 години.

Средната продължителност за получаване на една лична пенсия за инвалидност поради общо заболяване за 2013 г. е 10,4 години. Мъжете получават този вид пенсия средно 9,3 години, а жените – 11,6 години.

Сравнителният анализ по вид на пенсията показва, че средната продължителност за получаване на една лична пенсия е най-дълга за пенсионерите с пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест, следвани от пенсиите за осигурителен стаж и възраст. Най-кратко получават лична пенсия лицата с пенсии за инвалидност поради общо заболяване, като това има своето логично обяснение – те имат сръчен характер.

7. Прекратени пенсии по причина за прекратяване

Общият брой на прекратените и спрените пенсии към 31 декември 2013 г. е 133 868. От тях 115 018 са лични и 18 850 наследствени. Пенсията се прекратява при отпадане на основанието за получаването ѝ.

От всички 92 913 лични пенсии, прекратени поради смърт, 49,3% са на жени и 50,7% на мъже.

Броят на прекратените поради смърт лични пенсии за ОСВ е 74 970, от които 38 142 (50,9%) на мъже и 36 828 (49,1%) на жени. Средната продължителност на получаване на тези пенсии

през 2013 г. е 22,5 години, като мъжете са ги получавали средно 19,7 години, а жените – 25,4 години.

През 2013 г. са прекратени след рехабилитиране на инвалиди или поради смърт общо 18 026 лични пенсии за инвалидност. От тях 9 584 (53,2%) са на мъже и 8 442 (46,8%) на жени. Средната продължителност на получаване на тези пенсии през 2013 г. е 10,8 години, като мъжете са ги получавали средно 9,8 години, а жените – 11,9 години.

От прекратените поради рехабилитиране 3 363 пенсии, 52,0% са на жени и 48,0% на мъже. Средната продължителност на получаването им за периода от инвалидизирането до възстановяването на работоспособността е 5,7 години, като при жените е 5,8 години, а при мъжете 5,7 години.

Прекратените (по причина на смърт или след рехабилитиране) лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване през 2013 г. са 17 682. Прекратените пенсии на мъже са 9 365 (53,0%), а на жени – 8 317 (47,0%).

Най-малък брой след рехабилитиране на инвалиди или поради смърт са прекратените пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест – 344 пенсии. От тях мъжете са 63,7% (219 бр.), а жените 36,3% (125 бр.).

8. Вдовишки добавки към пенсиите

От всички 915 563 добавки, които се изплащат към пенсиите към 31 декември 2013 г. (като състояние – заварени и новоотпуснати), с най-голям относителен дял (79,0%) са добавките по чл. 84 КСО или т.н. “вдовишки добавки”. Те се отпускат на преживелия съпруг/а и са в размер от 26,5 на сто от пенсията/те на починалия съпруг/а. Към 31 декември 2013 г. техният брой е 723 609 (в т.ч. 241 вдовишки добавки към учителски пенсии), получавани от 591 608 лица. Броят на добавките, които се получават от жени (580 467), е малко над 4 пъти повече от броя на добавките, които се получават от мъже (143 142).

Средният месечен размер на вдовишката добавка към 31 декември 2013 г. е 59,90 лв., като при жените тя е 64,67 лв., а при мъжете – 40,57 лв. След като мъжете получават по-високи пенсии от жените, съответно и добавките, изчислени от техните пенсии, също са по-високи.

Трудови злополуки

АНАЛИЗ НА ТРУДОВИТЕ ЗЛОПОЛУКИ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2012 Г.*

Сокол Силянов – държавен експерт по осигуряването, дирекция „Осигуряване и краткосрочни плащания“

Състояние на трудовия травматизъм през 2012 г.

По окончателни данни, от всички регистрирани злополуки през 2012 г., за трудови са приети общо 3084. От тях, 1 злополука е станала през 2003 г., 70 – през 2011 г. и 3013 – през 2012 г.

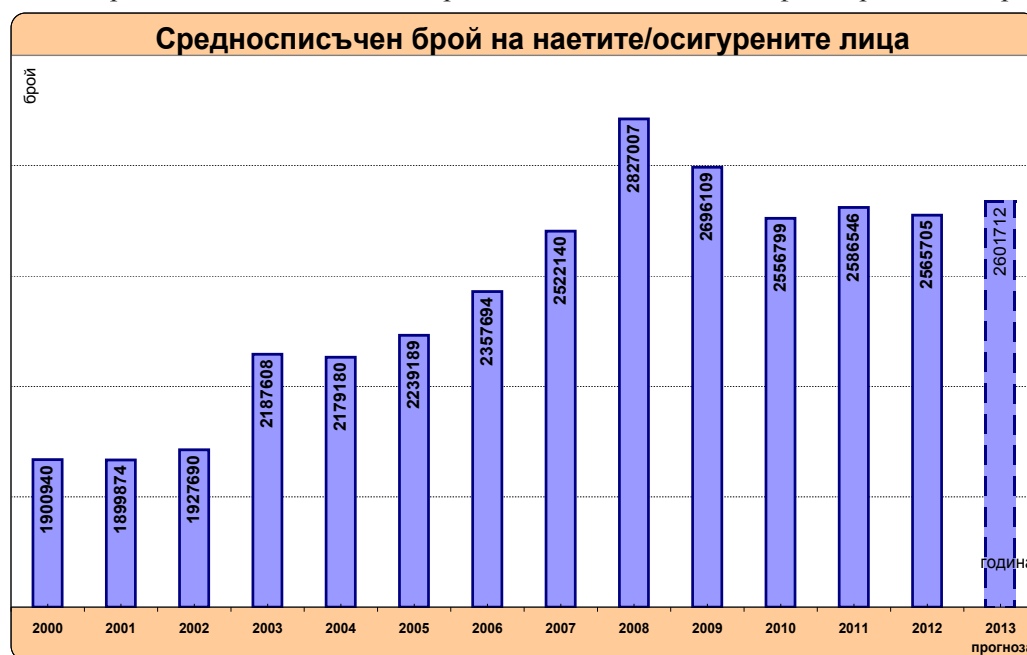
Трудовите злополуки по чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО), т.е. станали на самото работно място, през време и по повод на извършваната работа и при всяка работа, извършвана в интерес на предприятието, когато са причинили неработоспособност или смърт, са 2

407, което представлява 78,04% от общия брой.

Смъртните трудови злополуки са общо 111, а инвалидните - 64.

По данни на Националния осигурителен институт (НОИ) през 2012 г. средносписъчният брой на осигурените лица за осигурителните рискове “Трудова злополука” и “Професионална болест” е 2 565 705. Отработени са 4 501 834 298 човекочасове. Осигурените лица са с 20 841, а отработените човекочасове - с 11 172 198, по-малко спрямо предходната година.

Годишният фонд работно време на един

осигурен при 8-часов работен ден е 226,53 дни за 2008 г.; 221,0 дни за 2009 г.; 217,65 дни за 2010 г.; 218,10 дни за 2011 г. и 219,33 дни за 2012 г.

Загубени са общо 220 968 календарни дни от трудови злополуки, като спрямо 2011 г. увеличението е с 14 011.

Поради трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 КСО през 2012 г. са загубени 170 196 календарни дни, което представлява 77,02% от общия брой загубени календарни дни.

Стойностите на средните за страната показатели на трудовите злополуки за 2012 г. са, както следва:

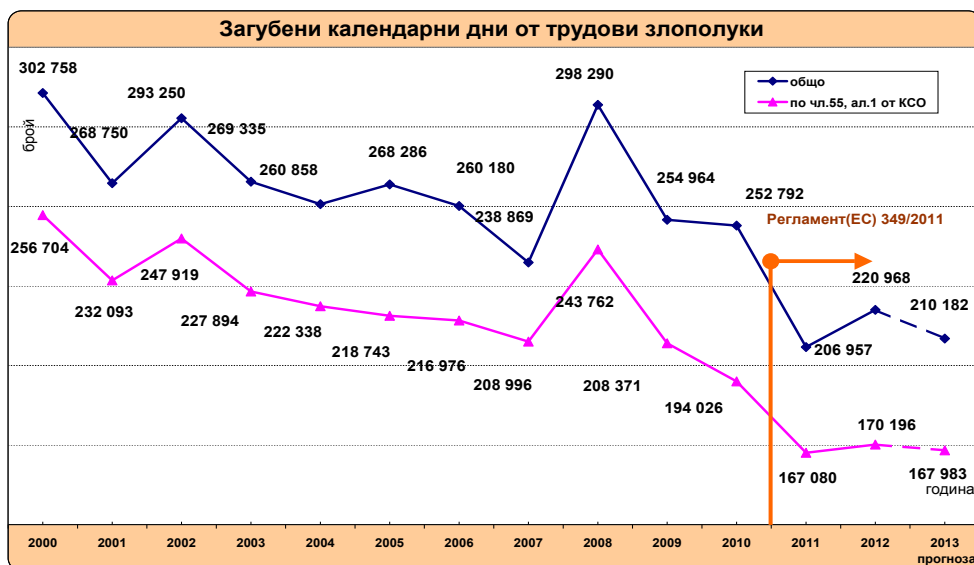
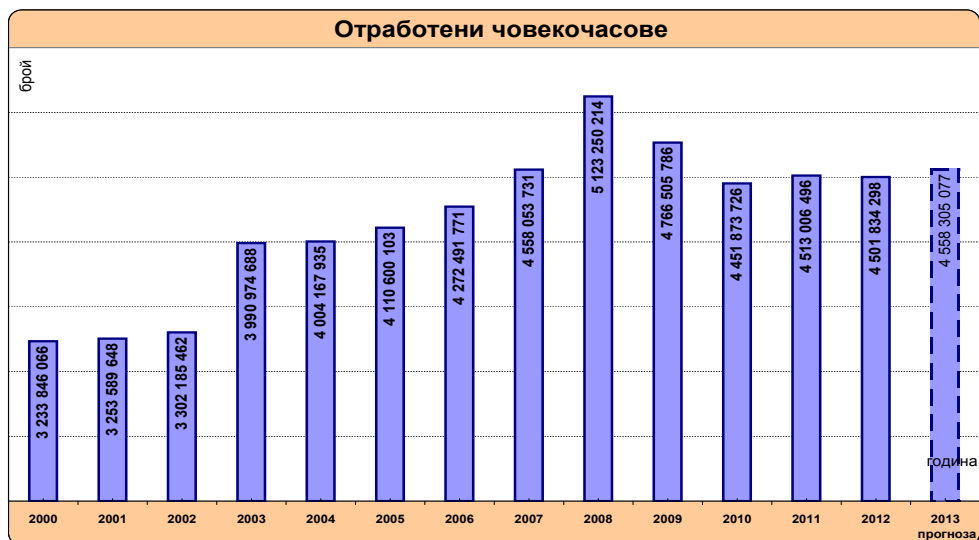
- Коефициент на честота Кч (брой трудови злополуки на 1000 осигурени лица) - 1,20 (0,94);
- Индекс на честота Ич (брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове) - 0,69 (0,53);
- Коефициент на тежест Кт (загубени календарни дни от трудови злополуки на едно осигурено

лице) - 0,086 (0,066);

- Индекс на тежест Ит (загубени календарни дни от трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове) - 49 (38).

Конкретните стойности на показателите на

трудовете злополуки общо за страната за 2012 г. спрямо 2011 г. се променят, както следва: Кч е увеличен с 0,08 (0,02) пункта; Кт е увеличен с 0,006 (0,001) пункта; Ич и Ит са увеличени, съответно с 0,05 (0) пункта и 3 (1) единици.*

Трудовете злополуки през 2012 г. по регионален признак

Разпределението на трудовете злополуки по региони показва броя на станалите трудови злополуки в осигурители, регистрирани в съответното териториално поделение на НОИ (ТП на НОИ).

През 2012 г. най-голям е абсолютният брой на трудовете злополуки в София-град - 1106. Следват Варна (267), Пловдив (254), Стара Загора (160) и Бургас (142). Велико Търново и Русе са съответно с по 103 и 98 случая. Това представлява 69,06% от общия брой на злополуките. Осигурените лица

за трудова злополука и професионална болест в тези региони са 62,50% от общия брой на същите за цялата страна. Най-малко трудови злополуки са регистрирани в ТП на НОИ в градовете Видин, Търговище и Кърджали – съответно 11, 16 и 20 случая.

Най-много смъртни злополуки са станали в София-град (27), Пловдив и Варна (по 8), Бургас (7), Смолян (5) и Ямбол (5). В две ТП на НОИ (Монтана и Хасково) няма регистрирани смъртни трудови злополуки.

Най-много злополуки, причинили инвалидност, са станали в Бургас, Сливен и Добрич (по 8)

и Варна (7). В единайсет ТП на НОИ – Видин, Габрово, Кърджали, Ловеч, Пазарджик, Перник, Разград, Силистра, Смолян, Шумен и Ямбол, не са регистрирани трудови злополуки, довели до инвалидност.

Разпределение на трудовите злополуки през 2012 г. по икономически дейности

Разпределението на трудовите злополуки за 2012 г. се извършва по четири йерархични равнища в сектор, раздел, група и клас на Класификацията на икономическите дейности - версия 2008 (КИД-2008).

Съпоставяйки показателите на трудовите злополуки по сектори на КИД-2008 спрямо общите за страната, като най-проблемен и през 2012 г. се очертава сектор “Добивна промишленост”, който е с най-високи показатели за честота и тежест. Равнището им е около 4-5 пъти над средното за страната. В сектора са работили 1,26% от осигурените лица и са допуснати 159 трудови злополуки или 5,15% от всички случаи.

В сектор “Преработваща промишленост”, обхващащ 24 икономически раздела на КИД-2008, през 2012 г. са работили около 22,03% от осигурените лица и са регистрирани и признати най-много злополуки – 770 или 24,96% от всички злополуки. В подреждането следват: „Транспорт, складиране и пощи“ (353), „Строителство“ (268), “Държавно управление” (263), „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ (240), “Хуманно здравеопазване и социална работа” (168) и “Образование” (165). Трудовите злополуки, отчетени в тези сектори, са 47,24% от общия брой.

Най-много смъртни злополуки са регистрирани в секторите “Преработваща промишленост” (27), „Строителство“ (18), „Транспорт, складиране и пощи“ (14), „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ (14) и “Селско, горско и рибно стопанство” (12).

Коефициентът на честота на смъртните трудови злополуки (брой смъртни трудови злополуки на 10 000 осигурени) през 2012 г. общо за страната е 0,43. В седем сектора този коефициент е над общия за страната. Най-висок е в секторите „Строителство“ (1,81), “Доставяне на води: канализационни услуги” (1,78), „Селско, горско и рибно стопанство“ (1,59), “Добивна промишленост” (1,24), „Транспорт, складиране и пощи“ (0,92), „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия“ (0,81) и „Преработваща промишленост“

(0,48).

Под средните за страната са седем сектора, като най-малък е коефициентът в “Образование” (0,18), “Държавно управление” (0,16), “Професионални дейности и научни изследвания” (0,12) и „Хуманно здравеопазване и социална работа“ (0,08).

В секторите “Преработваща промишленост”, “Строителство”, „Транспорт, складиране и пощи“ са допуснати най-голям брой злополуки, довели до инвалидност - съответно 24, 9 и 6.

При съпоставяне на данните за трудовите злополуки по икономически дейности, най-много злополуки са станали в „Държавно управление“ – 263. От тях 131 случая са станали на работното място или в интерес на предприятието. В подреждането следват „Сухопътен транспорт“ (177), „Образование“ (165), „Хуманно здравеопазване“ (145), „Търговия на дребно, без търговията с автомобили и мотоциклети“ (119), “Производство на метални изделия, без машини и оборудване“ (116), “Строителство на съоръжения“ (101) и „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия“ (също 101).

Инвалидните злополуки по икономически дейности са най-много в „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“ (5 случая) и в “Строителство на сгради“ и „Сухопътен транспорт“, където случаите са по 4.

Най-високи общи показатели за честота (Кч; Ич) са регистрирани в икономическите дейности “Добив на метални руди” (Кч – 10,06; Ич – 5,38), „Производство на основни метали“ (Кч – 4,71; Ич – 2,50), “Добив на въглища” (Кч – 3,90; Ич – 2,07) и “Пощенски и куриерски услуги” (Кч – 3,72; Ич – 2,12).

Почти в същите дейности са и най-високите общи показатели за тежест (Кт; Ит): “Добив на метални руди” (Кт - 0,616; Ит - 330), „Производство на основни метали“ (Кт - 0,424; Ит - 225), “Добив на въглища” (Кт - 0,379; Ит - 201), “Добив на неметални материали” (Кт - 0,358; Ит - 207) и “Пощенски и куриерски услуги” (Кт - 0,232; Ит - 132).

Сравнение на показателите на трудовите злополуки за периода 2000-2012 г.

Динамиката на окончателните стойности на показателите на трудовите злополуки за периода 2000-2012 г., както и на предварителните данни за 2013 г. е представена в графичен вид. Стойностите за 2013 г. са прогнозни, изчислени на база разполагаемите оперативни данни в

информационната система на НОИ. Както за 2012 г., така и за 2013 г., те са изчислени по брой регистрирани злополуки за календарната година, съгласно действащия Регламент (ЕС) 349/2011. През 2013 г. се очаква намаление на общия брой трудови злополуки и на смъртните трудови злополуки.

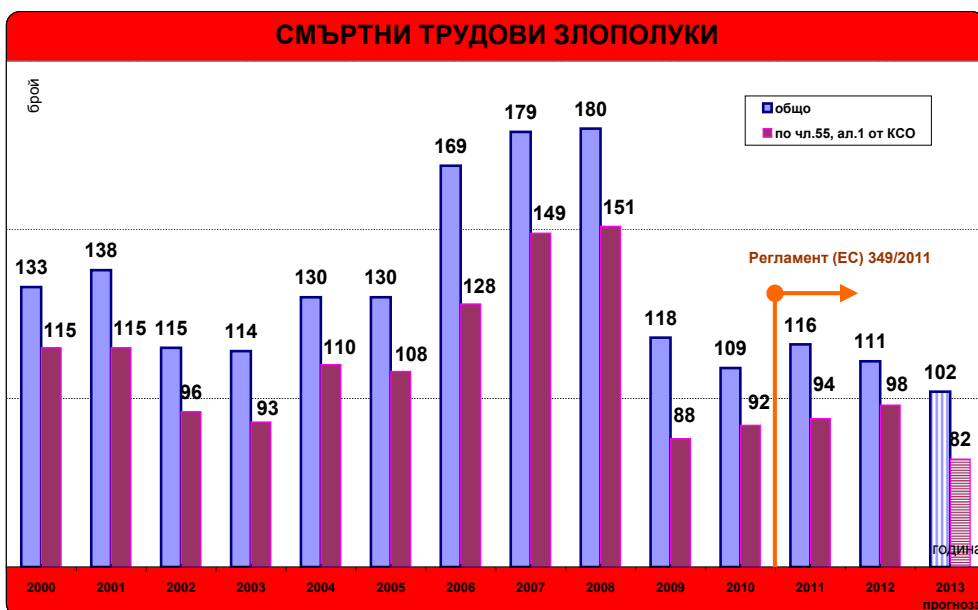
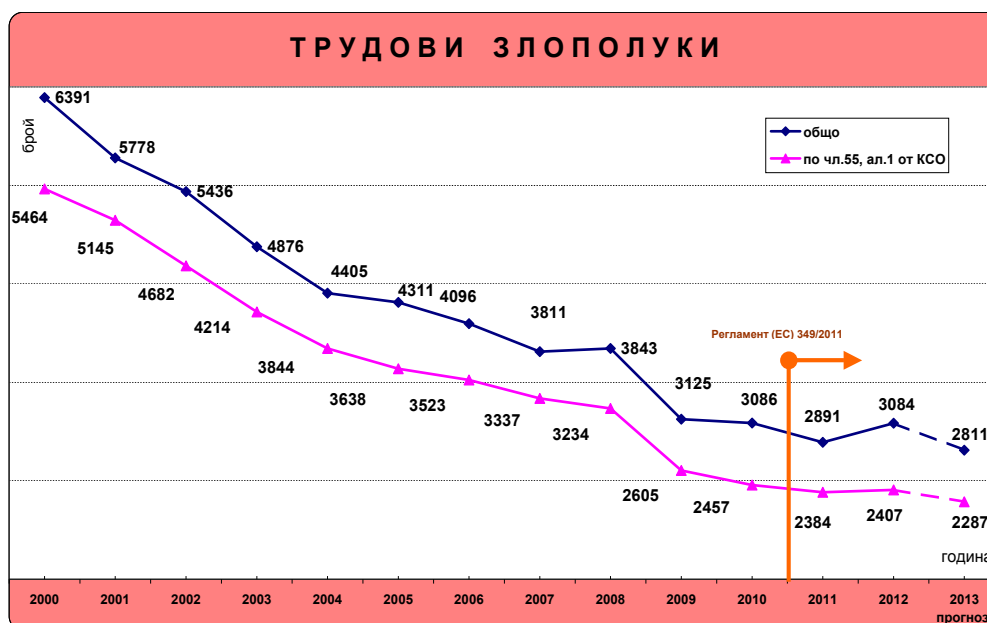
Показателите за честота и тежест на трудовите злополуки са изчислени и представени графично в два разреза. Първият е общо за всички трудови злополуки, а вторият – за злополуките, станали при обстоятелствата, определени в чл. 55, ал. 1 КСО.

Съпоставянето на окончателната информация за трудовите злополуки за 2006, 2007, 2008, 2009,

2010, 2011 и 2012 г. показва, че показателите, характеризиращи трудовия травматизъм за честота и тежест до 2011 г., намаляват. През 2012 г. показателите за честота се увеличават в сравнение с 2011 г. – коефициентът на честота се е увеличил с 0,08 пункта, а индексът на честота с 0,05 пункта. Коефициентът на тежест се е увеличил с 0,006 пункта, а индексът на тежест с 3.

Очаква се през 2013 г. тези показатели да намаляват в сравнение с година по-рано.

**Забележка: Окончателните статистически данни за трудовите злополуки в България, съгласно методологията на Евростат, се публикуват не по-рано от 18 месеца след края на референтната година.*

На фокус

ТЕРИТОРИАЛНО ПОДЕЛЕНИЕ НА НОИ В ГР. РУСЕ – ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТТА И ПОСТИГНАТИ РЕЗУЛТАТИ ЗА ПЪРВОТО ШЕСТМЕСЕЧИЕ НА 2014 Г.

Ивайло Дървеняшки, директор на териториално поделение на НОИ – гр. Русе

Териториалното поделение на НОИ – гр. Русе провежда държавната политика в областта на социалното осигуряване на територията на областта под организацията и методическото ръководство на Националния осигурителен институт. Дейността се осъществява в две административни сгради, находящи се на ул. “Асен Златаров“ № 26 и ул. “Ангел Кънчев“ №1 в града.

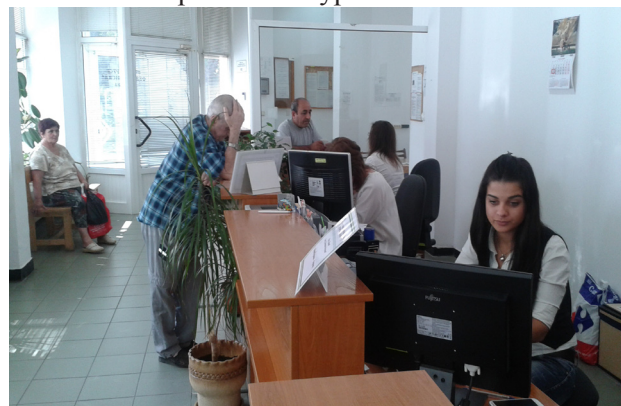
В сградата на ул. “Ангел Кънчев“ № 1 се намира отдел „Пенсии“. На първия етаж е разположена приемната на отдела, където се извършва обслужването на гражданите по прием на заявления и документи за отпускане, изменение, спиране, прекратяване и възобновяване на пенсии по българското законодателство. В нея се отговаря и на въпроси, свързани с прилагането на европейските регламенти и двустранните договори в областта на пенсионното осигуряване, като се обслужват лица, чийто настоящ адрес е на територията на ТП на НОИ – гр. Русе. Издават се също удостоверения за доход от пенсии и добавките към тях, за промяна в пенсията/добавката, както и удостоверения, че лицето е пенсионер. Изградени са 3 гишета, работещи с постоянен режим на работа на принципа “обслужване на едно гише“.

В сградата на ул. “Асен Златаров“ № 26 са разположени отдел “Краткосрочни плащания и контрол” (КПК), отдел “Човешки ресурси и административно, правно и информационно обслужване” (ЧРАПИО) и отдел “Финансово-стопански дейности” (ФСД). Служителите от отдел “КПК” осъществяват дейността по издаване на осигурителни книжки и заверка на осигурителен стаж и доход. Те отговарят за организацията на работата и контрола по разходването на средствата от ДОО, контрола на дейностите по профилактика и рехабилитация и приема на документи, отпускането и изплащането на парични обезщетения за безработица и за временна неработоспособност, както и на помощи от ДОО. В правомощията

на структурата е организацията на процеса за деклариране, регистриране и отчитане на трудовите злополуки и професионалните заболявания, контролът на експертната на временната неработоспособност, а също и отпускането и изплащането на гарантирани вземания на работниците и служителите. Служителите в отдела отговарят за закупуването на недостигащ осигурителен стаж, функционирането на осигурителния архив и др.

В приемните на отдел “Пенсии” се предоставят услуги, свързани с издаване на:

- удостоверения за доход от пенсии и добавките към тях;
- удостоверения за промяна в пенсията/добавката;
- удостоверения, че лицето е пенсионер;
- удостоверения за ползване на парична помощ за профилактика и рехабилитация;
- удостоверения за персонален идентификационен код (ПИК) за осигурените лица;
- удостоверения за идентификационен код на осигурител (ИКО);
- и заверка на осигурителна книжка.

ТП на НОИ – гр. Русе има изнесени работни места в гр. Бяла и гр. Ветово. В тях се извършват следните административни услуги:

- осъществява се дейността по отпускане и изплащане на обезщетения за безработица по КСО и ЗООВСРБ;

- извършва се прием, проверка и обработка до Модул 2 вкл. на ПОВН, дават се консултации на граждани и осигурители;

Структура

В съответствие с изискванията на Закона за държавния служител (ЗДС) организационната структурата на ТП на НОИ – гр. Русе е разделена на две основни структурни единици – обща и специализирана администрация. В общата администрация са отделите и секторите, отговарящи за административното, правното и информационното обслужване на териториалното поделение, а в специализираната администрация са включени структурите, осъществяващи изпълнението на разписаните в Правилника за организацията и дейността на НОИ задължения. На пряко подчинение на директора са трима служители – финансов контролор и двама лекари, председатели на медицинска комисия.

В общата администрация са отделите “Човешки ресурси, административно, правно и информационно обслужване” и “Финансово-счетоводна дейност”, като в състава на първия отдел са включени два сектора – “Информационни системи” и “Човешки ресурси, правно обслужване и административно-стопанска дейност”.

В специализираната администрация на ТП на НОИ – гр. Русе са обособени два отдела, които отговарят за основните функционални направления на дейността в териториалното поделение.

Отдел “Пенсии” извършва администрирането

на правата и задълженията на осигурените лица по отношение на пенсиите. В него са обособени три сектора, като всеки от тях отговаря за различна част от пенсионното производство. Дейностите са разпределени между секторите “Отпускане на пенсии”, “Изплащане на пенсии” и “Пенсионно обслужване”.

Отдел “Краткосрочни плащания и контрол” се

занимава с дейностите, свързани с краткосрочните обезщетения. Той е съставен от четири сектора. Сектор „Контрол по разходите на ДОО” (КРДОО) осъществява дейностите по контрола на разходите на държавното обществено осигуряване. За сектор “Осигурителен архив” е присъща дейността, свързана с осигурителния архив, като основната му задача е осъществяване събирането, обработката и съхранението на осигурителния архив с информация от осигурители, прекратили дейността си без правоприемник.

“Парични обезщетения за безработица и гарантирани вземания” (ПОБГВ) е секторът, който осъществява дейностите по преценка на правото и изплащането на паричните обезщетения за безработица и на гарантираните вземания. С проверката, приемането, обработката на документи и изплащането на парични обезщетения за временна неработоспособност (болнични, майчинство и помощ при смърт на осигурено лице) се занимава сектор “Парични обезщетения за временна неработоспособност” (ПОВН).

В структурите на ТП на НОИ – гр. Русе работят общо 114 служители, като съотношението между представителите на общата към тези на специализираната администрация е едно към четири. Близко 19% (21 души) от всички, работещи в териториалното поделение, са зачислени към първата група, докато във втората са 89 души или 78% от общия брой на персонала. Цитираните цифри показват, че най-голяма част от личния състав е съсредоточен в два отдела – “Пенсии” и “КПК”, като броят на служителите в тях е съответно 48 и 41.

Разпределението на служителите, съгласно заеманата длъжност показва, че 19,3% от тях (22) са на позиция “експерт по осигуряването”. На длъжностите “специалист” и “старши експерт по осигуряването” са назначени съответно 19 и 16 служители. След тях в подреждането са “началник-сектор” и “главен експерт” с по 9.

От гледна точка на образователния ценз на работещите в ТП на НОИ – гр. Русе трябва да се отбележи, че 79% от служителите са с висше образование, а останалите 21% – със средно. Сред висшистите най-голям е броят на магистрите, които със своите 79 представители видимо преобладават сред личния състав. Близко 68% (77) от всички служители са назначени на служебно правоотношение, докато работещите на трудов договор са 33% (37).

Основната част от персонала (86%) са жени. Представителките на нежния пол са 97, докато мъжете са само 17.

Що се отнася до натрупания стаж в институцията, данните сочат, че служителите с продължителен стаж преобладават. Най-голяма е групата на работилите над 20 години в системата – 32 души или 28,1%. Със стаж между 5 и 10 години са 27 служители (23,7%), а работилите в института между 10 и 15 години са 22 (19,3%). С почти 20 години служба са 11 служители или около 9%, а 18 (15,8%) от служителите са със стаж по-малък от 5 години.

Финансови резултати за първото полугодие на 2013 г.

В ТП на НОИ – гр. Русе отчитането на приходите и разходите е организирано в съответствие с утвърдената от Националния осигурителен институт Счетоводна политика, съобразена със Закона за счетоводството и други нормативни актове. Изградена е система за финансово управление и контрол, в която функционират утвърдените вътрешни правила, инструкции, заповеди и други вътрешни актове на НОИ, както и такива на самото териториалното поделение. Чрез тях са регламентирани дейностите, свързани с управлението на човешките ресурси, финансово-счетоводната отчетност, управлението на имуществото, обществените поръчки, достъпа до активи и информация и специфичните дейности, свързани с обезщетенията, пенсионното производство, осигурителния архив и др. Те гарантират доброто финансово управление, пълното съответствие с приложимото законодателство и осигуряването на своєвременна и надеждна информация за вземане на правилните управленски решения.

Приходна част на бюджета:

За периода 1 януари – 30 юни 2014 г. в ТП на НОИ – гр. Русе са събрани средства по направления както следва:

- от ревизионни актове за начет по чл. 110 КСО – 2 521,79 лв., от които 2 218,14 лв. главница и 303,65 лв. лихви;
- от наказателни постановления и др. – 625,26 лв.;
- от разпореждания по чл. 114 КСО (ПОВН) – 21 097,02 лв., от които 13 514,58 лв. главница и 7 582,44 лв. лихви;

- от разпореждания по чл. 114 КСО (ПОБ) – 36 549,14 лв., от които 35 945,71 лв. главница и 603,43 лв. лихви;

- от разпореждания по чл. 98, ал. 2 и чл. 114, ал. 5 КСО – 10 218,48 лв., от които 8 078,51 лв. главница и 2 139,97 лв. лихви.

За същия период, извън посочените по-горе суми, от НАП (по всички направления) са събрани суми в размер общо на 3 739,42 лв. (главница и лихви).

Разходна част на бюджета:

От 1 януари до 30 юни 2014 г. от ТП на НОИ – гр. Русе са изплатени пенсии в размер на 126 173 391,66 лв., от които:

- от фонд “Пенсии” – 120 517 923,53 лв.;
- от фонд “Пенсии, несвързани с трудовата дейност” – 4 651 027,42 лв.;
- от фонд “Трудова злополука и професионална болест” – 765 106,21 лв.;
- от “Учителски пенсионен фонд” – 239 334,50 лв.

За периода по дейността за профилактика и рехабилитация са обслужени общо 688 осигурени лица, като изплатените парични помощи са в размер на 127 392,50 лв. и са за 329 лица. Разпределението по фондове е следното:

- от фонд “Общо заболяване и майчинство” – 119 994,50 лв. за 310 лица;
- от фонд Пенсии – 7 398,00 лв. за 19 лица.

За първите шест месеца на годината в касата на ТП на НОИ – гр. Русе са обслужени 2 834 клиенти с внесени суми по Тарифата на НОИ, както и със суми по надвзети обезщетения и помощи по КСО, наказателни постановления, разпореждания и др., общият размер на които е 28 961,91 лв.

Действащата система за финансово управление и контрол в териториалното поделение гарантира много добър предварителен контрол, укрепване на финансовата и бюджетната дисциплина. Финансовият контрольор осъществява предварителен контрол в обхвата, посочен във Вътрешните правила за осъществяване на предварителен контрол и прилагане на системата на двоен подпис и в съответствие с работните инструкции към тях. Обхватът на дейността му се определя чрез оценка на рисковите области за допускане на грешки. Резултатите от извършените проверки се документират в контролни листове, становища и електронен регистър.

Отчет за дейността

Отдел „Краткосрочни плащания и контрол“

• Сектор „Парични обезщетения за временна неработоспособност“

Организацията на дейността на сектор „ПОВН“ при ТП на НОИ - гр. Русе се осъществява от 10 служители, като 9 от тях са в Русе, а един изпълнява задълженията си в изнесеното работно място в гр. Бяла.

В сектор „ПОВН“ през първата половина на 2014 г. са приети и обработени общо 41 205 бр. документи за отпускане на парични обезщетения и помощи от ДОО. Броят на изплатените обезщетения е 42 782 на 20 756 лица. Изплатените парични обезщетения и помощи за периода са в размер на 9 414 926,36 лв. или средно по 1 569 154,30 лв. на месец.

• Сектор „Парични обезщетения за безработица и гарантирани вземания“

Организацията на дейността на сектор „ПОБГВ“ в ТП на НОИ - гр. Русе се осъществява от 12 щатни служители, като един старши експерт по осигуряването е с работно място в приемната в гр. Бяла.

За полугодieto в сектора са приети заявления за отпускане на парично обезщетение за безработица от 3 157 осигурени лица или средно по 526 на месец. Броят на изплатените парични обезщетения за периода е 25 336 за 23 539 лица. Средномесечно това прави 4 222 обезщетения за 3 923 лица. Изплатените суми са в размер на 18 442 918,89 лв. или средно по 1 536 909,91 лв. на месец. Общата сума, изплатена за обезщетения за безработица, за периода е 5 371 548 лв. Средният месечен размер на обезщетение за безработица за едно лице е 195,48 лв., като средно за периода на получаване са били изплащани общо 715,97 лв. на едно лице.

Териториалното поделение е издало разпореждания по чл. 114 КСО за възстановяване на недобросъвестно получено парично обезщетение за безработица на 21 лица за общо 2 599,51 лв.

• Сектор „Осигурителен архив“

В сектора се осъществява приемът, обработката и съхранението на трудовоправната документация на осигурителите на територията на област Русе, които са прекратили дейността си и са останали без правоприменик. За първите шест месеца на 2014 г. резултатите на структурата са следните

- осигурители, чиято документация е приета – 59 бр.;
- дела с приета документация на прекратени

осигурители – 1 042 бр.;

- подадени заявления-декларации по чл. 5 от Инструкция № 5/30.06.2005 г. на управителя на НОИ – 124 бр.;

- издадени удостоверения по чл. 22, ал. 1-3 от Инструкция № 5/30.06.2005 г. на управителя на НОИ – 105 бр.;

- подадени заявления за издаване на удостоверения за осигурителен стаж/доход – 1 278 бр.;

- издадени документи за осигурителен стаж/доход – 1 054 бр., от които 437 удостоверения за осигурителен стаж (УП-13 – 399 бр.; УП-14 – 38 бр.) и още 617 удостоверения за осигурителен доход (УП-15);

- издадени удостоверения по ЗУТОССР (УП-17 и УП-17а) – 1 бр.;

- издадени уведомителни писма за отказ за издаване на документи за осигурителен стаж и/или доход – 320 бр.

Най-честите причини за отказ са липсата на предадена документация от осигурител и/или липсата на данни за заявителя във вече предадената и съхранявана в териториалното поделение документация на прекратения осигурител.

Отдел „Пенсии“

Отдел „Пенсии“ се състои от три сектора – „Пенсионно обслужване“, „Отпускане на пенсии“ и „Изплащане на пенсии“. В тях се извършва дейността по прием на документи, издаване на удостоверения, обработване на документи за отпускане, изменение на пенсии и изплащането на същите чрез пощенски станции и банки.

За периода 1 януари – 30 юни 2014 г. в отдел „Пенсии“ са разгледани общо 13 276 преписки и са обслужени 12 088 пенсионери. Териториалното поделение на НОИ в гр. Русе средномесечно е изплащало 111 475 пенсии на 72 907 пенсионери, като сумата е средно по 20 540 258 лв. на месец.

Общият брой на пенсионерите за шестмесечието е 437 440, а този на изплатените пенсии – 668 850. За периода са изплатени 123 241 550 лв. за пенсии.

По отношение на лицата, придобили право на пенсия и подали документи за отпускане на пенсия, данните сочат, че приетите в ТП на НОИ заявления за отпускане на пенсия са общо 2 942 бр., от които 2 780 бр. са за отпускане на лични пенсии, а 162 бр. – за наследствени. Подадени са и 2 775 заявления за изменение на вече отпусната пенсия и още 5 746 заявления от друг характер. От тях 785 бр. са за

отпускане на добавки. Броят на новотпуснатите/изменените пенсии е 8 114, а на прекратените или спрените – 3 150.

Общо 16 бр. са издадените разпореждания за неправилно получени пенсии по вина на гражданите, като сумата, за която се отнасят се равнява на 23 970 лв. Въз основа на издадени подобни разпореждания на бюджета на държавното обществено осигуряване са възстановени 10 652 лв. Като най-чести причини за подобни начети могат да се посочат:

- неспазването на чл. 114 от Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, според който лицата трябва да съобщят своевременно за настъпили обстоятелства, които водят до спиране или прекратяване на пенсията (напр. лица с наследствени пенсии или добавка от починал съпруг/а, които са сключили нов брак);
- преизчисляване на пенсии по Регламент (ЕО) 883/2004 или международни договори;
- неправилно получени пенсии след смъртта на пенсионера.

За първите шест месеца на годината медицинската комисия в териториалното поделение е разгледала общо 3 246 решения на ТЕЛК/НЕЛК във връзка с придобиване право на пенсия за инвалидност. От тях 62 са били обжалвани пред по-горна инстанция.

Отдел „Човешки ресурси, административно, правно и информационно обслужване”

Дейността на отдела е разнородна и съчетава провеждане на програми за обучения на персонала, правно обслужване и информационно осигуряване на работата на териториалното поделение.

1. Обучение

С цел повишаване квалификацията и ефективността на служителите през 2013 г. са проведени 13 обучения, в които са взели участие 48 души. Най-голяма е била групата, усъвършенствала комуникативните си умения за работа с клиенти. Сред посещаваните са и обученията за ефективно прилагане на европейските регламенти и международните договори в социалната сфера, както и за развитие на институционалната

електронна система на НОИ за EESSI.

2. Правно обслужване

Юрисконсултите оказват съдействие на колегите си за издаване на юридически обосновани административни актове. Те осигуряват процесуалното представителство на директора пред различните съдебни инстанции, а така също консултират и подготвят проекти на решенията на ръководителя на териториалното поделение.

За шестмесечието в ТП на НОИ – гр. Русе са постъпили 76 жалби по реда на чл. 117 КСО, от които:

- по обжалвани актове на отдел „КПК” – 27 бр.;
- по обжалвани актове на отдел „Пенсии” – 49 бр.

Общият брой на постановените решения по чл. 117, ал. 3 КСО от директора на ТП на НОИ - гр. Русе е 69, от които:

- по обжалвани актове на отдел „КПК” – 26 бр.;
- по обжалвани актове на отдел „Пенсии” – 43 бр.;
- актове за прекратяване, постановени по недопустими жалби – 6 бр.

Анализ на причините за депозиране на жалби от страна на гражданите показва, че по обжалваните актове на отдел “КПК” споровете най-често се отнасят до правото, размера, периода или началната дата на изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност и безработица, както и до признаване или непризнаване на дадена злополука за трудова. По отношение на отдел “Пенсии” гражданите най-често имат претенции за:

- неправилно определяне на размера на пенсията, поради неправилно зачитане на осигурителен стаж, неправилно зачитане на осигурителен доход, неправилно изчисляване на индивидуален коефициент;
- неоснователно и неправилно зачитане на категорията на положения труд, както и неправилно отказване на категория труд;
- неправилно определяне на началната дата на отпускане на пенсията.

УКАЗАНИЕ НА МТСП ОТНОСНО ПРИЛАГАНЕТО НА РЕГЛАМЕНТИ (ЕО) № 883/2004, (ЕО) № 987/2009 И (ЕС) № 1231/2010 СПРЯМО ГРАЖДАНИ НА ТРЕТИ СТРАНИ, КОИТО НЕ УПРАЖНЯВАТ ПРАВОТО СИ НА СВОБОДНО ДВИЖЕНИЕ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

От 1 януари 2011 г. е в сила Регламент (ЕС) № 1231/2010 на Европейския парламент и на Съвета от 24 ноември 2010 г. за разширяване обхвата на Регламент (ЕО) № 883/2004 и на Регламент (ЕО) № 987/2009 по отношение на гражданите на трети държави, които все още не са обхванати от тези регламенти единствено на основание тяхното гражданство. Съгласно чл. 1 от него по отношение на тези граждани, както и за членовете на техните семейства* и на наследниците им, при условие че същите пребивават законно на територията на дадена държава-членка и не се намират в ситуация, която се ограничава във всяко едно отношение само в рамките на една-единствена държава-членка, се прилагат Регламент (ЕО) № 883/2004 и Регламент (ЕО) № 987/2009.

По смисъла на този регламент правата и задълженията за социална сигурност на граждани от трети страни, както и на членовете на техните семейства, пребиваващи законно на територията на държава-членка и упражняващи правото на свободно движение в рамките на ЕС, се уреждат изцяло от правилата на Регламент (ЕО) № 883/2004.

Така формулираният текст на Регламента не дава яснота дали в приложното му поле ще попадне гражданин на трета страна, който пребивава законно на територията на Европейския съюз (ЕС), но не е попаднал в хипотеза на трансгранична ситуация.

Регламенти (ЕС) № 1231/2010 и (ЕО) 883/2004 ще се прилагат и по отношение на такова лице, ако то е член на семейство на гражданин на ЕС, упражнил правото си на свободно движение и намиращ се в трансгранична ситуация. Важното в случая е наличието на трансграничен елемент, т.е. за да е приложим Регламент (ЕО) № 883/2004 чрез

Регламент (ЕС) № 1231/2010 и към гражданин на трета страна, който не е в трансгранична ситуация, е необходимо същият да е член на семейството на гражданин на ЕС, който се намира в ситуация с трансграничен елемент. Трансграничният елемент може да не е свързан пряко с гражданина на трета страна, а само с члена на неговото семейство – гражданин на ЕС. Ирелевантно е гражданството на лицето от трета страна, от значение е, че един от членовете на семейството му е гражданин на ЕС и в рамките на семейството/домакинството има преместване между държави-членки на ЕС (без значение кой от членовете на семейството е извършил това преместване).

Условията, уреждащи упражняването на правото на гражданите на Съюза и на членовете на техните семейства на свободно движение и пребиваване на територията на държавите-членки, са регулирани от разпоредбите на Директива 2004/38/ЕО. Тя се прилага по отношение на всички граждани на Съюза, които се движат или пребивават в държава-членка, различна от тази, на която са граждани, както и за членовете на техните семейства, които ги придружават или се присъединяват към тях.

В подкрепа на гореизложеното е и решението на Съда на Европейския съюз, постановено по дело С-127/08, според което Директива 2004/38/ЕО не допуска правната уредба на държава-членка да *“изисква от гражданин на трета държава, който е съпруг на гражданин на Съюза, пребиваващ в тази държава-членка, на която не е гражданин, преди неговото пристигане в приемащата държава-членка да е пребивавал законно в друга държава-членка, за да се ползва от разпоредбите на тази директива”*. Гражданин на трета държава, който *“придружава или се присъединява към този гражданин на Съюза, се ползва от разпоредбите*

на посочената директива, независимо от начина, по който този гражданин на трета държава е влязъл в приемащата държава-членка”.

Предвид изложеното, разпоредбите на Регламент (ЕО) № 883/2004 (чрез Регламент (ЕС) № 1231/2010 и при прилагане по аналогия на Решение С-127/08, доколкото и двата нормативни акта на ЕС – Регламент (ЕО) № 883/2001 и Директива 2004/38 - гарантират свободата на движение на хора в ЕС) могат да се прилагат и по отношение на граждани на трети страни, ако те са членове на семейството (по смисъла на Регламент (ЕО) № 883/2004 и Директива 2004/38) на граждани на ЕС, упражнили правото си на свободно движение и намиращи се в трансгранична ситуация, независимо от това, че самите граждани на трети страни са влезли за първи път в ЕС на територията на Република България и НЕ са упражнили свободата на движение в рамките на ЕС.

Пример: Лицето А влиза за първи път в ЕС в България от Руската федерация, живее в България и е в брак с лицето Б – гражданин на Великобритания, който е упражнил правото си на свободно движение и се е преместил от Великобритания в България. Поради това, че спрямо лицето Б се прилага Регламент (ЕО) № 883/2004, същия ще се прилага и спрямо лицето А, все едно лицето А се е преместило от една държава-членка в друга държава-членка на ЕС. Напр. вписва се в здравно-осигурителната система на България, ако по правилата на Регламент (ЕО) № 883/2004

България му се явява компетентна държава, без да се търси дали отговаря на националните условия за достъп до здравно-осигурителната ни система за граждани на трети страни – чл. 33, ал. 1, т. 3 ЗЗО е неприложим спрямо такова лице. Прилага се чл. 33, ал. 1, т. 3 ЗЗО.

*** Забележка:** Съгласно чл. 2, параграф 2 от Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. относно правото на граждани на Съюза и на членовете на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите-членки, в понятието “член на семейството” се включват съпруг/съпруга, регистрираният партньор (ако законодателството на приемащата държава-членка третира регистрираното съжителство като равнозначно на брак), преките наследници, които са на възраст под 21 години или които са лица на издръжка, както и такива, които са наследници на съпруга/съпругата или партньора, както и преки роднини по възходяща линия на издръжка, както и такива преки роднини на съпруга/съпругата или партньора. Вътрешното законодателство на държавата-членка не може да стеснява приложното поле и да изключва приложението на Директивата по отношение на посочените в нея като членове на семейството лица. Разпоредбата на чл. 1, буква “И” от Регламент (ЕО) № 883/2004 включва в персоналия си обхват и членове на домакинството, ако същите са признати за такива от законодателството, съгласно което са предвидени обезщетенията.

Чужд опит

ПРИЗНАТИ ПОСТИЖЕНИЯ НА СОЦИАЛНО-ОСИГУРИТЕЛНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ

Източник: *Международната асоциация за социална сигурност (www.issa.int)*

Светът на социалната сигурност е в добро здраве благодарение на различните инициативи за подобряване качеството на услугите, предлагачи добавена стойност за участниците в социално-осигурителната система, гражданите, социално-осигурителните администрации и правителствата.

Това няма как да се случи за една нощ – то е продукт на три десетилетия усилия за подобряване на качеството на обслужване.

Предоставянето на качествени социални услуги дълго време беше бедният роднина в голямото семейство на социалната политика. Въпреки че качеството на услугите отдавна е част от социално-осигурителната администрация, то често е било на заден план или е приемано за страничен елемент от програмата за осигуряване и предоставяне на услуги, а не като път за постигане на резултати.

Въпреки че са налице основателни причини за това, се наблюдава сериозно разминаване между академичните среди в сферата на социалното осигуряване и администрацията по отношение на въпроси, свързани с политиката на предоставяне на социални услуги. През последните две десетилетия водещи организации инвестираха човешки ресурс и капитал в инициативи с изричната цел да се подобри качеството на предоставяните услуги.

В някои случаи фокусът върху качеството на услугата е мотивиран от необходимостта да се преодолее свиването на административните бюджети – следването на управленската мантра “прави повече с по-малко” преобладава през този период. Това доведе до много нововъведения чрез използването на новите технологии като средство за създаване на нови канали за предоставяне на услуги, нарастване на автоматизацията и подобряване на възможностите за анализ.

Водещите организации се опитват да правят своите услуги по-достъпни и лесни за употреба, като осигуряват измерима възвращаемост на инвестициите както в материални, така и в нематериални условия.

Тези усилия включват:

- удовлетвореност на клиентите чрез осигуряване на подходящите услуги и правилните обезщетения в правилния момент – изпълнявайки по този начин ангажиментите на правителството като страна по общественя договор;
- подобряване на производителността – по-голяма производителност при същата или по-малка ресурсна база в името на фискалната дисциплина;
- оптимизация на работната сила – съчетаването на подходящите трудови умения и изискваното ниво на обслужване допринася за по-доволна и квалифицирана работна сила;
- по-добри социални резултати – повишаването на производителността плюс оптимизацията на работната сила предоставят възможност на мястото на досега прилагания към всички универсален подход при обслужването да се въведе нов, съобразен със специфичните нужди на клиентите.

В моментите, в които правителствата и техните административни структури са подложени на натиск за повишаване на стандартите на обслужването, като същевременно запазват фискалната дисциплина и/или реализират програми за строги икономии, всички части на обществото изискват повече прозрачност в начина на управление на системата за социална сигурност. Размерът и обхватът на системата за социална сигурност по отношение на инвестиции, публично финансиране и/или възможности за държавни субсидии я поставят на високо място в политическия, икономическия и/или социалния дневен ред на повечето страни.

Качество на обслужването – инвестиция в обществена стойност

Дали инвестирането в качество на обслужването от страна на социално-осигурителните институции е само едно правилно действие или пък то има потенциал да донесе обществена стойност по подобие на ползите, от които акционерите се възползват в частния сектор?

Качеството на обслужването, погледнато от гледна точка на социално-осигурителните перспективи, трябва да се разглежда в контекста на генериране на стойност за “акционерите” – т.е. обществото като цяло и/или участниците в схемите за социално осигуряване. Най-важен е въпросът за доверието и избора дали хората да се съобразят или не със смисъла и правилата на системите за социална сигурност. В частния сектор ключовият момент е изборът, т.е. хората имат възможност да избират с кого желаят да се обвържат финансово или лично. Изборът играе роля и в социалното осигуряване, дори когато институциите са в монополно положение и хората са задължени по закон да се ангажират със системата за социална сигурност.

Когато хората правят своя избор, значителен по влияние фактор е нивото на доверие, което те имат към правителството и държавните служби по отношение на това как те управляват системата за социална сигурност. Справедлива ли е? Разумна ли е? Достъпна ли е? Дали я е грижа за моята ситуация? И най-важното – за случаите, в които имам нужда от нея (например при пенсиониране или при получаване на травми или заболявания, свързани с работата) дали системата за социално осигуряване е предвидила нивото на защита, което аз очаквам от нея?

В много страни системата за социална сигурност е най-видимата допирна точка на хората с държавното управление в страната им. Много социално-осигурителни организации по целия свят правят значителни инвестиции в качество на предлаганите услуги, за да създадат среда на доверие и увереност, които да допринесат за цялостното здраве и стабилност на системата за социално осигуряване.

Инвестирането в качество на услугата не е “добре е да се направи” или просто маниер на управление в точно определен момент – това е съществен компонент от организационната стратегия за изграждане на устойчива и надеждна социално-осигурителна система, която на свой ред допринася за хармонично развити и стабилни общества.

Моментът на гражданското въздействие

Въпросът за социално-осигурителните организации в края на миналия и в началото на този век беше какво да правят с интернет? Какво може да е значението му за дейността на социалното

осигуряване? Ранните опити да се отговори на този въпрос често бяха несполучливи и повлияни от старите нагласи в мисленето. Твърде често подходът, основан на технологиите, се предприемаше без разбирането за необходимостта от реинженеринг на бизнес процесите и съществена промяна в управлението.

Така например, възможността хартиена форма, качена на даден уебсайт, да бъде отпечатана, попълнена и изпратена обратно по традиционната поща трудно може да се нарече иновация – в най-добрия случай тя представлява частична промяна с малки стъпки, като системата продължава да бъде тромав бизнес процес за потребителите.

Това, което възпираше организациите, беше необходимостта от промяна в начина на мислене при самото актуализиране на информацията, което по-скоро би повлияло на вземането на решение от страна на хората, отколкото на самите социално-осигурителни власти.

Първите новатори се появиха предимно в скандинавските страни, като има и някои положителни примери за добра практика във Великобритания и Ирландия. От другата страна на Атлантическия океан социално-осигурителната администрация на САЩ бе една от първите, която адаптира системата в началото на века, и нейното присъствие в интернет и днес остава пример за добра практика в рамките на сектор “Социална сигурност”.

Модел за качествено обслужване

Принципите за качество на услугите, основани на бързо нарастващата крива на иновации в качеството на обслужване в социалното осигуряване от зората на интернет ерата насам, трябваше да бъдат моделирани във форма, която да бъде споделена със световната общност за социална сигурност. Това доведе до създаването (и представянето на Световния форум за социална сигурност в Доха, като част от Центъра за върхови постижения на МАСО) на Наръчници за качествени услуги, които в общи линии очертават и систематизират всички видени досега основни познания при иновациите в сферата на социалните услуги, включително и промените, въведени на базата на развитието на интернет и съвременните технологии.

Наръчниците за качествени услуги представят принципите за подобряване на качеството, прецизирани след повече от три десетилетия иновации при доставката на този вид услуги. Натрупаният

от всички опит е събран под формата на Модел за качествени услуги.

Моделът, съдържащ седем основни компоненти, разкрива какви са възможностите, които трябва да притежават организациите, за да се превърнат в лидери по качество на услугите. Седемте елементи на модела са свързани помежду си с няколко зависимости. Те са:

1. Рамката на качествено обслужване – целта;
2. Гласът на участниците – вслушване в отзивите в рамките на създадената екосистема;
3. Жизненият цикъл за разработване на продукта – разработване на по-добри продукти като например обезщетения и услуги;
4. Определяне на основните приоритети при обслужването – високо качество на предоставяните услуги;
5. Измеримост и обратна връзка – прозрачност;
6. Развитие на културата на обслужване – инвестиране в персонала;
7. Стремеж към високи постижения в качеството на обслужване чрез непрекъснато усъвършенстване – вдигане на летвата.

Какво следва?

Качеството на услугите ще продължи да се подобрява в съответствие с нарастването на очакванията на гражданите и на стандартите в обществото, повлияни от събитията в частния сектор. Интернет, в комбинация с все по-широкото разпространение на мобилните връзки чрез

смартфоните, ще продължи да предоставя платформа за създаването на технологични изобретения, които да въвеждат иновациите, необходими, за да се отговори на тези очаквания. Бизнес прозрението ще бъде получено чрез анализа на огромно количество достъпни данни, тъй като все повече бизнес процеси и физически обекти са дигитализирани или пък е възможно да оставят цифрова следа.

Това огромно количество данни ще позволи социално-осигурителните продукти и услуги да бъдат по-добре таргетирани по отношение нуждите на хората и да бъдат интегрирани от гледна точка на осигуряването им, като фокусът е върху постигането на по-добри резултати от досега установените продукти на социално-осигурителната система.

Подобряването в качеството на обслужването в момента е със силно възходяща крива в целия социално-осигурителен свят. Традиционният модел на обслужване, при който социално-осигурителната организация е в центъра, се заменя с екосистемен подход, поставящ фокус върху хората. Когато на хората е дадена възможност за достъп до системата за социална сигурност по начин, който най-добре отговаря на техните нужди, нивото на удовлетвореност от системата и нивото на доверие в правителството ще нараснат пропорционално. Всъщност, доверието в качеството на услугите води както до по-добри социални резултати, така и до по-добри общества.

(превод: Петър Иванов)

МЕРКИ ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ НА САМОСТОЯТЕЛНО ЗАЕТИТЕ ЛИЦА

Източник: Международната асоциация за социална сигурност (www.issa.int)

В последните години административните нововъведения, при които се вземат предвид специфичните нужди на самостоятелно заетите работници, са били особено ефективни в условията на увеличаване обхвата на социалното осигуряване. В много страни голяма част от населението в трудоспособна възраст е съставено от самостоятелно заети работници – както в формалния, така и в неформалния сектор.

Самостоятелно заетите лица – предизвикателство за разширяване на обхвата

Съществуването на национален пазар на работната сила, характеризиращ се с висок дял на самостоятелно заети лица (виж Таблица 1), често говори за наличието на един особено важен сектор от селското стопанство и за възможността официалната икономика да не е особено добре развита. От тази гледна точка, при въвеждането на много програми за социална сигурност, предлагащи защита само за работещите на заплата в регулираната икономика, сравнително малка част от общия брой на населението може да има достъп до социално-осигурителна закрила.

В много страни, в които битува разбирането, че икономическото развитие не води автоматично до формализиране на трудовите пазари, това представлява голямо предизвикателство за стратегическата цел за разширяване обхвата на социалното осигуряване.

Таблица 1. Самостоятелно заети лица като процент от общия брой наети лица (избрани страни)

	2011 г.	2012 г.
Норвегия	7	6,9
Аржентина	23,1	23
Гърция	36,5	36,8
Ямайка	39,9	40,6
Тайланд	56	56,3
Виетнам	65,4	65,3

Източник: Световна банка

В повечето развити икономики еволюцията на пазара на труда (регистрация по-високи нива на безработица и относително намаляване на значението на организирания труд) също влияе върху ръста в нивата на самостоятелна заетост.

Разпокъсаността на производствените и трудовите процеси принуждава голяма част от работещите на пълно работно време с пълно покритие на социално-осигурителния риск да променят своя договорен статут като станат самостоятелно заети лица. Често това може да доведе до намаляване нивото на обхват на социалното осигуряване.

Какво е самостоятелна заетост?

Терминът “самостоятелно заети” се отнася до хората, които работят за себе си. Въпреки това терминът може да се използва и за по-широка група от различни работници, включително и такива, които работят за собствена сметка, работещите в сивия сектор за един или повече работодатели, притежателите на собствен бизнес, както и тези със свободни професии. По дефиниция самостоятелно заетите работници нямат трудов договор с работодател и получават доходите си директно от всеки клиент или фирма, на които те предоставят своята услуга. Характерна за самостоятелната заетост е променливостта на доходите, макар че има съществени различия в приходните нива между различните сектори и професии, които не се гарантират от повечето работата. В допълнение, самостоятелно заетите лица не са обект на същите трудови закони както служителите на заплата, но пък могат да бъдат обект на различно данъчно третиране.

Адаптиране на програмите с цел включване на самостоятелно заетите лица

Традиционно програмите за социална сигурност в много страни са фокусирани главно върху разширяване на обхвата си чрез наетите лица, имащи отношения с работодатели. Разширяването на обхвата чрез самостоятелно заетите работници често не се

поставя сред целите на управленската политика. В някои случаи и специално за отделни групи самостоятелно заети работници разширяването на обхвата може и да е било насърчавано на доброволни начала, но доброволните подходи обикновено са били “осакатявани” от ниските нива на социална защита. Обикновено самостоятелно заетите лица и техните близки (в най-добрия случай) са само частично обхванати от социално-осигурителното законодателство или (в най-лошия) въобще не попадат в тази хипотеза.

От гледна точка на разширяването на обхвата в значителна степен това изисква адаптиране на структурата, управлението и експлоатацията на програмите за социална сигурност за осигуряване на по-голям шанс за включване в тях на самостоятелно заетите лица и на техните близки.

Последователна политика и административни мерки

Въпреки съществуващите предизвикателства, политическите и административните мерки, които отчитат особеностите и характеристиките на самостоятелно заетите работници, са особено ефективни за разширяване обхвата на социалното осигуряване. Някои от тези мерки включват:

- **условия за достъп** - въвеждането на условия за достъп до обезщетенията, които да отразяват реалностите на прилаганите модели на труд и доходите на самостоятелно заети лица, може да включва намаляване на минималния праг на доходите за целите на осигуряването и/или облекчаване на минималния брой години трудов стаж, необходими за достъп до минималните обезщетения;

- **целевы държавни субсидии** - прилагани като ключов фактор за разширяване обхвата на пенсиите и достъпа до здравни грижи в редица страни, те могат да бъдат насочени към първоначалния етап за насърчаване на включването или за подкрепа при текущите осигурителни плащания или пък частично или изцяло да запълнят дефицита, създаден от липсата на осигурителни вноски от работодател. Въпреки че такива субсидии най-често са част от доброволната система за насърчаване на социалното включване, те могат да съществуват и когато участието е задължително, като целта е да се компенсира липсата на работодателски вноски за самостоятелно заетите лица;

- **видоизменени обезщетения** - за да се подобрят стимулите за включване в осигуряването, изплащаните обезщетения все повече се пригаждат към специфичните предполагаеми рискове и нужди

на самостоятелно заети работници - например повишено внимание към обезщетенията за болест и инвалидност;

- **гъвкави режими на финансиране** – те могат да бъдат под формата на възможност за тримесечно плащане на вноски или за изплащане на променливи еднократни вноски. Това улеснява плащането на осигуровките, справя се с предизвикателствата на осигурителните отношения и ниското заплащане сред работниците и отразява по-добре структурата на доходите на самостоятелно заетите лица;

- **придружителни административни и оперативни мерки** – те имат решаващо значение за постигане на целите по разширяването на обхвата. Познати са няколко различни инструменти, които могат да бъдат използвани, включително улесняване на достъпа и опростяване на процедурите за включване (децентрализация на офисите, широко приложение на компютърните технологии и използването на вече събрана от други държавни институции информация), опростяване на изискваната информация (например принадлежността към дадено семейство или домакинство) и приспособяване на осигурителните плащания и изискваните процедури;

- **подобряване на комуникацията и взаимодействието със самостоятелно заетите лица** – сериозните усилия за разширяване на обхвата са значително подпомогнати с различни инициативи, като например работа с групи, представляващи самостоятелно заетите лица, разширяване използването на електронните услуги, както и подобряване на финансовото образование в ранна възраст. Това засилва информираността сред населението по отношение на общественозначимата роля на социалното осигуряване;

- **задължително участие в осигуряването** - задължителното участие е по-ефективно отколкото доброволното, при положение че така се избягват проблемите с неблагоприятния избор. Там където задължителното участие не е възможно, самоучастието предполага компромисен подход, което се оказва ефективно по отношение на разширяването на обхвата.

Всички печелят от успешното разширяване на обхвата

Важността на разширяването обхвата на социалното осигуряване при самостоятелно заетите лица не може да се пренебрегва. Осигуряване на защитата на тези лица (които попадат сред най-уязвимите работници) е въпрос на морал и на човешки права и е в съответствие с международните ангажименти за

насърчаване създаването на национални минимума на социална защита. Включването на тази категория работници в схемите за социалното осигуряване повишава равнопоставеността и социалното сближаване, улеснява икономическия растеж и засилва обществената подкрепа за социално-осигурителните схеми.

Като се има предвид, че реализирането на значителен ръст в глобалното ниво на обхвата на

социалното осигуряване в голяма степен зависи от включването и на тези работници, МАСО подкрепя своите организации-членки в споделянето на добрите практики и развитието на професионалните способности на социално-осигурителната администрация по отношение на разширяването на обхвата.

(превод: Петър Иванов)